

*Zakład Geografii Regionalnej i Turyzmu,**Zakład Kartografii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

RENATA KRUKOWSKA*, MIROSŁAW KRUKOWSKI**

*Ocena atrakcyjności turystycznej
Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego*

Assessment of tourism attractiveness of Łęczna-Włodawa Lake District

Słowa kluczowe: atrakcyjność turystyczna, Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie

Key words: tourist attractiveness, Łęczna-Włodawa Lake District

WPROWADZENIE

Rozwój turystyki w dużej mierze uzależniony jest od atrakcyjności turystycznej obszaru. Atrakcyjność turystyczna według Boguckiej (Zagadnienia terminologii... 1976) najczęściej jest rozumiana jako występowanie cechy charakterystycznej, przyciągającej turystów dzięki walorom krajobrazu, pomnikom historii oraz obiektom zagospodarowania przestrzennego. Według J. Warszńskiej i A. Jackowskiego (1978) atrakcyjność turystyczna jest pojęciem integrującym elementy, które stanowią podstawę rozwoju ruchu turystycznego – czyli walory turystyczne z warunkami zaspokajania potrzeb tego ruchu (w postaci odpowiednio wykształconej infrastruktury turystycznej). Elementy te są jednocześnie składową potencjału turystycznego, tworząc grupę zasobów strukturalnych (Kaczmarek i in. 2005).

W niniejszym artykule podstawą rozważań będzie atrakcyjność turystyczna – strukturalna część elementów określających potencjał turystyczny regionu – Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

OBSZAR BADAŃ

Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie stanowi niewielki fragment Niziu Środkowoeuropejskiego między Wieprzem i Bugiem – w obrębie Polesia. Jego część położona na zachód od Bugu jest nazywana Polesiem Podlaskim (Kondracki 1988) lub Polesiem Lubelskim (Chałubińska, Wilgat 1954). W podziale tym Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie należy do Krainy Wielkich Dolin (region I rzędu) i wspomnianego Polesia Lubelskiego (region II rzędu). Granicę obszaru Pojezierza na wschodzie stanowi Bug, na południu Pagóra Chełmskie, na północy Garb Włodawski, a na zachodzie dolina Tyśmienicy.

Obszar Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego charakteryzuje się niewielkim zróżnicowaniem wysokości bezwzględnych (od około 140 do 180–200 m). W jego granicach znajduje się ponad 60 jezior o powierzchni przekraczającej 1 ha oraz wiele mniejszych zbiorników wód stojących pochodzenia naturalnego i antropogenicznego. Przeważnie są to jeziora małe (tylko 7 ma powierzchnię powyżej 100 ha), o słabo urozmaiconych kształtach, często zbliżonych do koła lub owalu. Głębokości jezior są zróżnicowane, ale przeważają jeziora płytkie. Do najgłębszych jezior należą: Rogóźno i Zagłębcze, których głębokość przekracza 25 m, oraz jeziora Białe, Krasne i Piaseczno – ponad 30 m.

Ryc. 1. Obszar badań – analizowane gminy na tle granic Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego
Research area – borders of analysed communes and Łęczna-Włodawa Lake District

W przeglądowych pracach M. I. Mileskiej (1963) i J. Wyrzykowskiego (1986) wśród obszarów rozpoznawanych w Polsce jako wypoczynkowe znajduje się również Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie. W opracowaniu Mileskiej jest ono klasyfikowane jako „potencjalny region wypoczynkowo-turystyczny”. Wyrzykowski, analizując obszary i miejscowości wypoczynkowe w Polsce, klasyfikuje Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie w stopniu „dużej atrakcyjności”.

Badany obszar Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego uwzględnia tereny piętnastu gmin (ryc. 1). Administracyjnie należą one do czterech powiatów: włodawskiego (Urszulin, Hańsk, Stary Brus, Włodawa – gmina wiejska i miejska, Wola Uhruska), łęczyńskiego (Cyców, Ludwin, Łęczna, Puchaczów), lubartowskiego (Ostrów Lubelski, Uścimów) i parczewskiego (Dębowa Kłoda, Parczew, Sosnowica). W tak przyjętych granicach analizowany obszar obejmuje powierzchnię 2070 km² (206 954 ha).

METODA BADAŃ

Problem oceny atrakcyjności terenu dla turystyki nie jest nowy (Bartkowski 1986; Sołowiej 1992). Według D. Sołowiej (1992) atrakcyjność analizuje się z punktu widzenia tzw. człowieka standardowego, czyli takiego, który istnieje jako typ, ale nie istnieje w rzeczywistości. Przeprowadzenie oceny atrakcyjności turystycznej jest procedurą skomplikowaną, o czym świadczy fakt, że nie opracowano dotychczas uniwersalnej metody oceny obszarów dla potrzeb turystyki (Kowalczyk 2000; Kurek (red.) 2007).

J. Radziejowski proponuje, aby przy wyborze metody oceny atrakcyjności turystycznej konkretnego rejonu nie poprzestawać na ogólnej charakterystyce obszaru, ale uwzględnić jego specyfikę. W tym celu należy rozważyć właściwy dobór elementów oceniających dany rejon. Następnym etapem jest dobór metody oceny walorów analizowanego terenu rekreacyjnego (Radziejowski 1979).

Walory turystyczne, zwłaszcza przyrodnicze, trudno prawidłowo zmierzyć, dlatego zwykle analizuje się obiekty lub ich cechy zgodnie z regułami odzwierciedlającymi relacje między nimi. Metodą oceny stosowaną najczęściej i dającą poprawne wyniki jest bonitacja punktowa (Bezowska 2003).

Metoda bonitacji punktowej daje możliwość sprowadzenia do wspólnego mianownika wszystkich cech niepodobnych do siebie i ocenianych w różnych kategoriach wartości. Tworząc tzw. szeregi bonitacyjne (od wartości najwyższych/najatrakcyjniejszych do najniższych/najmniej atrakcyjnych), mamy możliwość oceny walorów o charakterze ilościowym i jakościowym. Nieporównywalność cech wymaga stosowania względnie subiektywnych skal wartości,

ustalanych przez arbitralne nadawanie wartości liczbowych (Bezkowska 2003). W metodzie bonitacji punktowej oprócz istniejących obiektywnie warunków środowiskowych, tak w sensie przyrodniczym jak i społeczno-ekonomicznym, dużą rolę odgrywa subiektywny czynnik psychologiczny. Zdaniem T. Bartkowskiego (1986) nie obniża on praktycznej przydatności takiej oceny. Stosowanie tej metody wymaga jednak gruntownego poznania zjawiska i terenu badań.

W metodzie bonitacji punktowej ocena poszczególnych cech dokonywana jest w powierzchniach (polach podstawowych) przez przyporządkowanie cechom określonych wielkości punktowych. Wielkości liczbowe nadaje się jako oznaczenie kolejności w szeregu bonitacyjnym. Bonitacja może być odnoszona zarówno do pól naturalnych, jak i geometrycznych, jest metodą powierzchniową (z punktu widzenia kartografii jest metodą kartogramu). Przyjęcie pól o określonym kształcie i wielkości odpowiada szczegółowości prezentacji i badania. W pracy jako pola podstawowe przyjęto pola o powierzchni 1 km². Kształt pól określono sześciobokami, które są optymalnym rozwiązaniem problemu pola odniesienia (Mościbroda 1999).

Ocenę atrakcyjności turystycznej przeprowadzono przy wykorzystaniu programów ArcView i ArcGIS z zakresu Geograficznych Systemów Informacyjnych (GIS). Unikalność GIS polega nie tylko na możliwości łączenia danych przestrzennych i atrybutów opisowych pochodzących z różnych źródeł, lecz przede wszystkim na możliwości prowadzenia różnego typu analiz przestrzennych (Grzechnik, Krukowski 2001). Systemy GIS umożliwiły zgromadzenie danych przestrzennych i opisowych, ich uporządkowanie w logicznej strukturze, a także wszechstronną analizę oraz modelowanie kartograficzne prowadzące do powstania nowych syntetycznych treści wizualizowanych w postaci map.

Atrakcyjność Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego dla potrzeb turystyki określono na podstawie oceny walorów przyrodniczych, kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego. Ogólny obraz atrakcyjności turystycznej otrzymano przez zsumowanie liczby punktów w polach podstawowych uzyskanych na poszczególnych etapach analizy. W rezultacie otrzymano szereg map analitycznych dotyczących branych pod uwagę zjawisk (m.in. wysokości względne, wody powierzchniowe, lasy, formy ochrony przyrody, baza noclegowa, baza gastronomiczna, baza towarzysząca) w polach podstawowych oraz map syntetycznych przedstawiających poszczególne waloryzacje składowe – walory przyrodnicze, kulturowe oraz zagospodarowanie turystyczne. Wynikiem analiz jest waloryzacja końcowa przedstawiająca atrakcyjność turystyczną Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

OCENA WALORÓW PRZYRODNICZYCH

Walory turystyczne stanowią zespół elementów środowiska naturalnego (przyrodniczego) oraz kulturowego (pozaprzyrodniczego), które wspólnie lub każde z osobna są przedmiotem zainteresowania turysty. Dość powszechnie istotna część oczekiwań turystów wiąże się ze środowiskiem przyrodniczym, jego materialnymi i niematerialnymi (np. estetycznymi) wytworami. Według A. Kowalczyka (2000) walory przyrodnicze mają największe znaczenie przy wyborze kierunków wyjazdów turystycznych.

Elementy środowiska naturalnego (głównie zjawiska wodne i szata roślinna) mają szczególne znaczenie dla funkcjonowania turystyki na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim. Charakterystycznym elementem krajobrazu Pojezierza są zbiorniki wodne oraz obszary podmokłe i torfowiska.

W ocenie atrakcyjności przyrodniczej (tab. 1) uwzględniono: ukształtowanie terenu (analizowane pod względem wysokości względnych), wody powierzchniowe (charakteryzowane w zakresie udziału w powierzchni terenu zbiorników wodnych, czystości ich wód oraz występowania rzek), zalesienie (udział powierzchni leśnych), występowanie form ochrony przyrody (występowanie określonych form) oraz zróżnicowanie krajobrazowe (analizowane pod kątem ilości typów użytkowania ziemi).

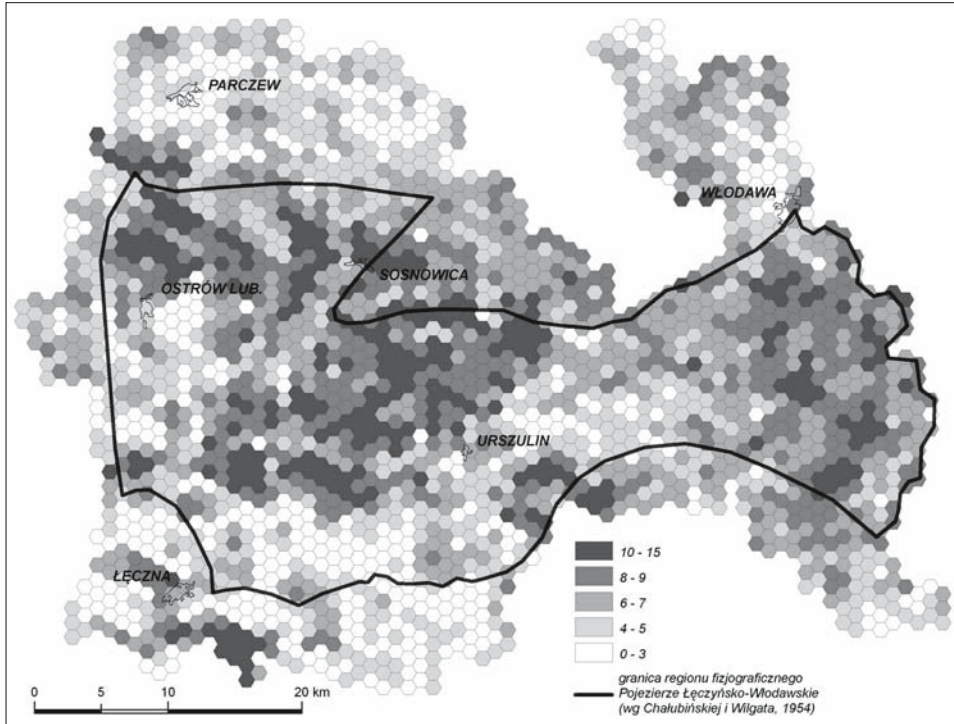
Tab. 1. Kryteria oceny atrakcyjności przyrodniczej obszaru
Valuation criteria of natural attractiveness of area

Kryterium oceny	Liczba punktów					Dodatkowe punkty
	0	1	2	3	4	
Ukształtowanie terenu (wysokości względne)	< 2	3–5	6–10	11–20	> 20	–
Wody powierzchniowe (% wód stojących naturalnych)	< 1	1–25	26–50	51–75	76–100	czystość jezior ¹⁾ – rzeki ²⁾
Lasy (% udział powierzchni)	< 1	1–25	26–50	51–75	76–100	–
Formy ochrony przyrody	brak	rezerwat, użytek ekologiczny	PK	PN	–	–
Zróżnicowanie krajobrazowe (ilość typów użytkowania ziemi)	1 typ ⁷⁾	2 typy ⁶⁾	2 typy ⁵⁾	3 typy ⁴⁾	4 typy ³⁾	–

Objaśnienia: ¹⁾ I kl. – 2 pkt, II kl. – 1 pkt; ²⁾ Długość > 0,1 km – 1 pkt.; ³⁾ Cztery typy użytkowania: las-łąka-woda-pola; ⁴⁾ Trzy typy użytkowania: las-łąka-woda, las-łąka-pole, łąka-woda-pole, woda-pole-las; ⁵⁾ Dwa typy użytkowania: las-łąka, las-woda, łąka-woda; ⁶⁾ Dwa typy użytkowania: pole-łąka, pole-woda, pole-las; ⁷⁾ Jeden typ użytkowania, np. łąka

Źródło: opracowano na podstawie: Karolczak 2002, Sołowiej 1992, Wiluś 1997

Najwyższe wskaźniki atrakcyjności przyrodniczej określono dla obszarów Poleskiego Parku Narodowego i parków krajobrazowych: Poleskiego, Pojezierze Łęczyńskie, Nadwieprzańskiego i Sobiborskiego (ryc. 2).

Ryc. 2. Atrakcyjność walorów przyrodniczych Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego
Attractiveness of natural assets of Łęczna-Włodawa Lake District

Tereny Poleskiego Parku Narodowego usytuowane na północ od Urszulina sklasyfikowane zostały jako obszary o bardzo wysokich walorach przyrodniczych (wskaźnik atrakcyjności – 9,7 pkt). W sposób istotny zadecydowały o tym jeziora (Łukie, Moszne, Długie) oraz przylegające do nich torfowiska. Zbiorniki wodne są miejscem gniazdowania i żerowania wielu gatunków ptaków wodno-błotnych. Wysoką punktację uzyskała również południowa enklawa Poleskiego Parku Narodowego (wskaźnik atrakcyjności – 8,9 pkt.), położona na południowy-wschód od Urszulina. Obejmuje ona m.in. obszar Bagna Bubnów – rozległego torfowiska węglanowego.

Do północnej enklawy Poleskiego Parku Narodowego przylega obszar Poleskiego Parku Krajobrazowego. Jego stosunkowo duża atrakcyjność przyrodnicza (wskaźnik atrakcyjności 8,8 pkt), związana jest z walorami wodnymi – stawami (okolice Starego Brusa) i jeziorami (Wytyckie).

Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie na zachodzie obejmuje tereny wchodzące w skład Parku Krajobrazowego Pojezierze Łęczyńskie. Jego południowa część, w bezpośrednim sąsiedztwie Poleskiego Parku Narodowego, swą znaczną atrakcyjność (wskaźnik atrakcyjności 8,5 pkt.) zawdzięcza głównie jeziorom: Uściwierz, Piaseczno, Rogóźno, Krasne, Łukcze, Zagłębcze, Sumin, Rotcze oraz torfowiskom i ostojom ptaków, które objęto ochroną w formie rezerwatów przyrody (Brzeżiczno, Łukietek). Natomiast w północnej części Parku Krajobrazowego Pojezierze Łęczyńskie o względnie dużej atrakcyjności (wskaźnik atrakcyjności 8,5 pkt.) decydują głównie lasy należące do kompleksu Lasów Parczewskich oraz jeziora i stawy zlokalizowane w okolicach Uścimowa.

W północno-zachodniej części Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego zlokalizowana jest grupa pól podstawowych sklasyfikowanych w najwyższym przedziale atrakcyjności przyrodniczej (suma punktów 10–15). Jest to obszar przylegający do Parku Krajobrazowego Pojezierze Łęczyńskie. Obejmuje tereny Lasów Parczewskich wraz z rezerwatami przyrody (Jezioro Obradowskie, Królowa Droga, Lasy Parczewskie) oraz dolinę rzeki Tyśmienicy wraz z występującymi stawami.

Stosunkowo wysoki wskaźnik atrakcyjności (8,7 pkt.) określono również dla terenów wchodzących w skład Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego. O wysokim stopniu atrakcyjności przyrodniczej tej części omawianego obszaru zdecydowały stosunki orograficzne (wysokie i strome zbocza doliny Wieprza dochodzące do 25 m) oraz urozmaicone krajobrazy i ekosystemy. Występują tu skupiska olszy czarnej oraz krzewów „wiklinowych” w miejscach podtapianych, a w dalszej odległości od koryta rzeki mozaika lasów, pól uprawnych i łąk kośnych.

W części wschodniej Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego tereny atrakcyjne przyrodniczo związane są z Sobiborskim Parkiem Krajobrazowym (wskaźnik atrakcyjności 8,7 pkt.). Na wielkość wskaźnika istotny wpływ miały kompleksy leśne z bardzo licznie występującymi torfowiskami i śródleśnymi jeziorami, objętymi ochroną rezerwatową. W tej części badanego obszaru wpływ na atrakcyjność przyrodniczą wywiera również Bug ze starorzeczami (tzw. bużyskami) oraz jezioro Białe położone na południe od Włodawy, jedyne na Pojezierzu, którego wody zaliczane są do I klasy czystości, i kilka innych w jego sąsiedztwie.

Na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim poza omówionymi obszarami objętymi ochroną przyrody stosunkowo wysokim stopniem atrakcyjności przyrodniczej wyróżniają się okolice Sosnowicy. Wskaźniki atrakcyjności osiągnęły wielkości w przedziale 10–15 pkt. Zdecydowały o tym głównie jeziora i stawy położone w otoczeniu lasów. Na uwagę zasługuje również fakt, iż przy jednym z jezior znajduje się rezerwat przyrody Torfowisko przy Jeziorze Czarnym.

Analiza walorów przyrodniczych Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, wskazuje na duże znaczenie obszarów wodnych w ocenie atrakcyjności. Zróżnicowanie jezior przekłada się na ich różną przydatność w formach rekreacji. Ocena jezior Pojezierza (Krukowska 2007) wykazała, że największym stopniem atrakcyjności turystycznej odznaczają się jeziora: Białe Włodawskie, Piaseczno, Krasne, Zagłębcze, Rogóźno i Bialskie. Rzeki stanowiące istotny element urozmaicający krajobraz są podstawą do rozwoju turystyki specjalistycznej – wędkarstwa oraz kajakarstwa. Niektóre z jezior objęte są ochroną przyrody w formie rezerwatów.

Istotny wpływ na stopień atrakcyjności mają lasy obejmujące wschodnią i północno-zachodnią część Pojezierza (Lasy Włodawskie i Sobiborskie oraz Lasy Parczewskie). Potwierdzeniem atrakcyjności przyrodniczej Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego jest fakt, iż obszar ten objęty został ochroną w formie rezerwatu biosfery UNESCO MaB „Polesie Zachodnie”.

OCENA WALORÓW KULTUROWYCH

Grupa walorów kulturowych jest szczególnie atrakcyjna dla krajoznawstwa i turystyki wędrownej. Obejmują one elementy powstałe w wyniku działalności człowieka. Są to zarówno obiekty materialne, jak i wszelkie działania kulturalne,

Tab. 2. Kryteria oceny atrakcyjności kulturowej obszaru
Valuation criteria of cultural attractiveness of area

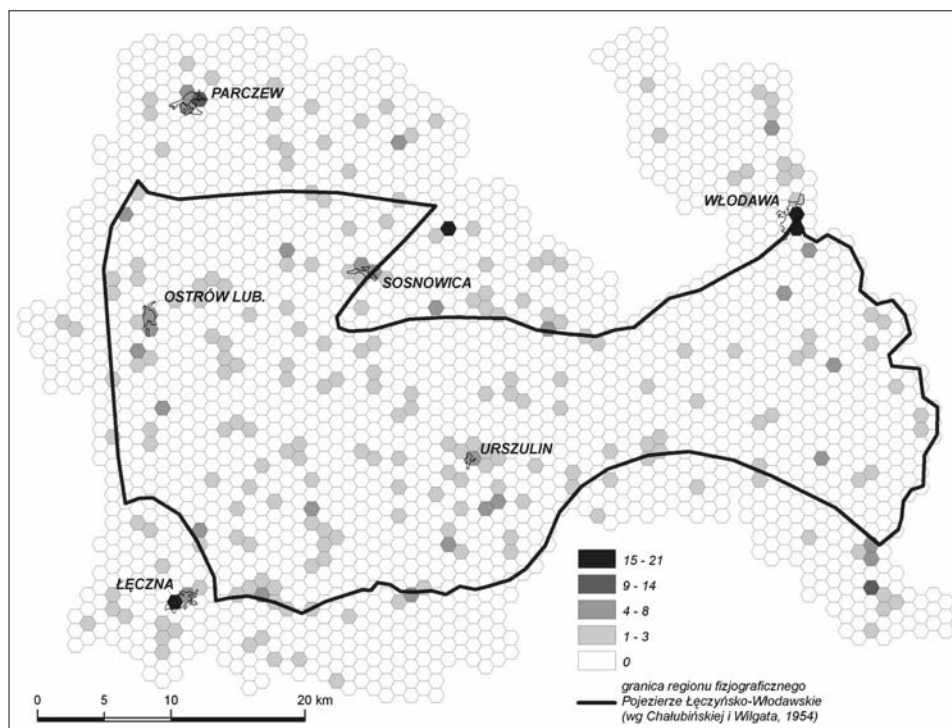
Kryterium oceny	Liczba punktów				Dodatkowe
	1	2	3	4	
Zabytki architektury i budownictwa (wartość zabytków)*	mała 1 p.	średnia 3–2 p.	duża 5–4 p.	bardzo duża 8–6 p.	– tradycyjne budownictwo wiejskie 1 pkt – muzea 1 pkt
Zabytki archeologiczne (czytelność w terenie)	grobowce	kurhany	grodziska	–	–
Miejsca pamięci narodowej (znaczenie)	lokalne	regionalne	krajowe	międzynarodowe	–
Miejsca kultu religijnego (znaczenie)	lokalne	regionalne	krajowe	międzynarodowe	–
Współczesne imprezy (znaczenie)	lokalne	regionalne	krajowe	międzynarodowe	–

* Wartość zabytków ustalono na podstawie kryteriów: wieku (1–4 pkt.) oraz przyznano punkty dodatkowe za: występowanie obiektów w zespole + 1 pkt i wpis do Rejestru zabytków nieruchomości województwa lubelskiego + 3 pkt.

Źródło: opracowano na podstawie: Karolczak 2002

sportowe i rozrywkowe. W ocenie walorów kulturowych Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego uwzględniono (tab. 2): zabytki architektury i budownictwa (w tym tradycyjne budownictwo wiejskie i muzea), zabytki archeologiczne oraz miejsca pamięci narodowej, kultu religijnego oraz współczesne imprezy. Spośród walorów kulturowych szczególnie cenione są zabytki architektury i budownictwa, będące świadectwem historii obszaru.

Bonitacja walorów kulturowych w polach podstawowych wykazała zróżnicowanie atrakcyjności w zakresie od 0 do 21 punktów. Walory kulturowe na analizowanym terenie skoncentrowane są głównie w miastach oraz większych miejscowościach. W polach podstawowych najwyższe wskaźniki atrakcyjności walorów kulturowych zanotowano na obrzeżach regionu, głównie w części wschodniej (Włodawa, Wola Uhruska) i zachodniej (Łęczna, Parczew) (ryc. 3).

Ryc. 3. Atrakcyjność walorów kulturowych
Attractiveness of cultural assets

Najwyższe wskaźniki atrakcyjności walorów kulturowych określono w polach podstawowych w rejonie Włodawy (suma punktów w polach podstawowych 35). Ten ośrodek miejski znany jest jako miasto trzech kultur. Znajdują się tu świątynie trzech wyznań: kościół (p.w. św. Ludwika z lat 1739–1780)

i klasztor paulinów (1711–1717), cerkiew prawosławna (p.w. Narodzenia NMP z lat 1840–1842) oraz zespół synagogałny (synagoga duża z 1764 oraz mała synagoga i dom pokahalny z drugiej połowy XIX wieku). W synagodze funkcjonuje jedno z trzech na Pojezierzu muzeów – Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. We Włodawie odbywają się dwie duże imprezy kulturalne: Międzynarodowe Poleskie Lato z Folklorem (o randze międzynarodowej) oraz Festiwal Trzech Kultur (o randze krajowej).

Pola podstawowe o stosunkowo wysokim wskaźniku atrakcyjności walorów kulturowych (odpowiednio 24 i 21 pkt.) obejmują tereny Łęcznej i Parczewa (ryc. 3).

Łęczna jest miastem z trzema rynkami, gdzie dominanty stanowią kościół p.w. św. Marii Magdaleny (z lat 1618–1631) oraz budynek synagogi (bożnica z 1648 roku), w którym mieści się aktualnie Muzeum Regionalne. Miasto jest również zapisane w kalendarzu imprez kulturalnych, odbywa się tu m.in. Międzynarodowy Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych.

Parczew ma średniowieczne założenia urbanistyczne. Najcenniejszym obiektem jest kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela (z lat 1905–1913), obecnie Bazylika Mniejsza i Sanktuarium Matki Bożej z Dzieciątkiem. W Parczewie, podobnie jak w Łęcznej i Włodawie, znajdujemy ślady wielokulturowości w postaci synagogi z początku XIX wieku.

Stosunkowo wysoki wskaźnik atrakcyjności walorów kulturowych (21) określono w polu podstawowym z miejscowością Hola. O atrakcyjności zadecydowało kilka czynników. W miejscowości tej znajduje się jedyny w tej części województwa lubelskiego skansen (prowadzony społecznie przez Towarzystwo Miłośników Skansenu Kultury Materialnej Chełmszczyzny i Podlasia). W skansenie gromadzone są obiekty budownictwa ludowego prezentujące kulturę materialną Chełmszczyzny i Południowego Podlasia. Obok skansenu stoi drewniana cerkiew (z 1702 roku), niegdyś unicka, obecnie prawosławna p.w. św.św. Paraskewii i Antoniego Peczerskiego. W pejzaż Holi i jej okolic doskonale wpisują się organizowane tu imprezy – Jarmark Holeński oraz międzynarodowy Plener Malarski.

Na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim podwyższony wskaźnik atrakcyjności walorów kulturowych określono w Sosnowicy (17 pkt.) i Ostrowie Lubelskim (13 pkt.).

Sosnowica jest wsią o bogatej historii podkreślonej w jej zabudowie. Osiemnastowieczne założenie przestrzenne miejscowości składa się z zespołu rezydencjonalnego (dwie oficyny, alkierz dworu, park oraz staw Hetman z połowy XVIII wieku), zespołu kościelnego (kościół p.w. Świętej Trójcy z lat 1797–1804) oraz zabytkowej alei. W miejscowości znajduje się również cerkiew

prawosławna p.w. św.św. Piotra i Pawła z 1893 roku. W Sosnowicy kultywowana jest tradycja kościuszkowska. Tadeusz Kościuszko przebywał tu w 1775 roku. Z pobytem tym wiąże się historia niespełnionej miłości Kościuszki i Ludwiki Sosnowskiej, córki właściciela dóbr.

Ostrów Lubelski to małe miasteczko położone nad Tyśmienicą, w którym najważniejszym zabytkiem jest kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Wawrzyńca z połowy XVIII wieku (1755 rok). W miejscowości tej odbywają się cykliczne imprezy kulturalno-sportowe – festyny na powitanie i pożegnanie lata.

Podwyższony wskaźnik atrakcyjności walorów kulturowych (13 i 14 pkt.) wykazały pola podstawowe na krańcu południowo-wschodnim analizowanego obszaru w okolicach Woli Uhruskiej i Uhruska (ryc. 3). Najstarsze zabytki zgromadzone są w Uhrusku; są to kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela z lat 1672–1676 oraz cerkiew prawosławna p.w. Wniebowzięcia NMP z 1849 roku. Walory kulturowe Woli Uhruskiej tworzą budynki z początków XX wieku (np. drewniany budynek apteki, poczty, domy mieszkalne, murek zespół dworca kolejowego i inne). Tutaj odbywa się również jedna z bardziej znanych imprez województwa lubelskiego Międzynarodowy Plener Plastyczny „Kresy 92”.

Krajobraz kulturowy wielu miejscowości Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego tworzy również drewniana zabudowa oraz tzw. mała architektura, czyli kapliczki i figury przydrożne. Obiekty te stanowią niezwykle cenny akcent krajobrazu wiejskiego.

W świetle wyników badań nad oceną walorów kulturowych należy podkreślić ich znaczne zróżnicowanie w przestrzeni turystycznej Pojezierza i stosunkowo duży stopień koncentracji w niektórych rejonach. Należy przy tym zaznaczyć, że mogą one stać się lokalnie istotnym elementem promocji niektórych form turystyki na analizowanym obszarze.

Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie jest obszarem ścierania się różnych wpływów narodowych, kulturowych i religijnych. Zachowane zabytki odzwierciedlają bogatą historię, stanowiąc jednocześnie unikatowe bogactwo kulturowe. Największe znaczenie zarówno w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym przypada budowlom sakralnym. Świątynie rzymskokatolickie, greckokatolickie, prawosławne i żydowskie są materialnymi oznakami wielokulturowości tego regionu. Wobec istotnych zmian demograficznych, jakie dotknęły w czasie ostatniej wojny i w okresie powojennym mieszkańców regionu, zabytki te stanowią zazwyczaj jedyne świadectwo wielokulturowości i wielowyznaniowości.

OCENA ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO

W badaniach nad rozwojem turystyki na określonym obszarze istotna jest ocena stanu zagospodarowania turystycznego. Zagospodarowanie turystyczne, określane również mianem infrastruktury turystycznej, tworzy zespół obiektów i urządzeń stanowiących wyposażenie określonego obszaru, umożliwiających zaspokojenie potrzeb ruchu turystycznego.

W ocenie zagospodarowania turystycznego i dostępności komunikacyjnej Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (tab. 3) uwzględniono: elementy podstawowej infrastruktury (bazę noclegową/liczbę miejsc noclegowych i budownictwo lotniskowe oraz bazę gastronomiczną/liczbę miejsc w obiektach), obiekty bazy towarzyszącej, a także stopień dostępności komunikacyjnej.

Tab. 3. Kryteria oceny zagospodarowania turystycznego obszaru
Valuation criteria of tourist infrastructure

Kryterium oceny	Liczba punktów					Dodatkowe
	0	1	2	3	4	
Baza noclegowa (liczba miejsc noclegowych)	brak	0–10	11–50	51–100	> 100	działki lotniskowe 1 pkt
Baza gastronomiczna (liczba miejsc w obiektach)	brak	0–30	31–50	51–100	> 100	–
Baza towarzysząca (liczba obiektów)	brak	1 obiekt	2 obiekty	3 obiekty	4 obiekty i więcej	kąpieliska 1 pkt
Stopień dostępności komunikacyjnej*	bardzo niski 0–1 p.	niski 2 p.	średni 3 p.	wysoki 4 p.	bardzo wysoki 5 p.	–

*Stopień dostępności komunikacyjnej określono na podstawie: znaczenia dróg (0–2 pkt.) oraz liczby szlaków i ścieżek w polu podstawowym (0–3 pkt.) (zmodyfikowane na podstawie Karolczak 2002)

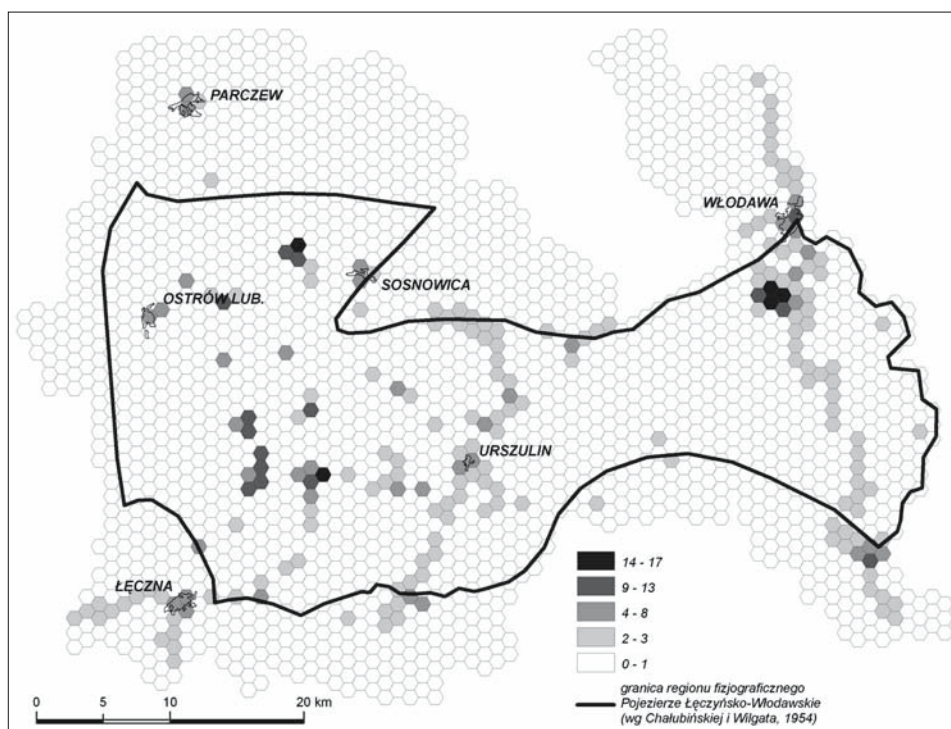
Źródło: opracowano na podstawie: Karolczak 2002, Wiluś 1997

Wskaźniki atrakcyjności zagospodarowania turystycznego i dostępności komunikacyjnej w analizowanych polach podstawowych Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego notowano w zakresie od 0 do 17 pkt.

Analiza rozmieszczenia poszczególnych elementów zagospodarowania turystycznego: bazy noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej wskazuje na ich bardzo silną koncentrację w okolicach jezior. Najwyższy stopień zainwestowania obszaru pod względem infrastruktury turystycznej charakteryzuje tereny nad najbardziej atrakcyjnymi jeziorami Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Największe skupisko obiektów zaliczanych do infrastruktury turystycznej znajduje się w rejonie Włodawy (ryc. 4). Dla trzech pól podstawowych,

usytuowanych wokół jeziora Białego, określono najwyższe wartości wskaźnika atrakcyjności – 16 i 17 pkt. W dwóch kolejnych sąsiednich polach było to 13 i 11 pkt. Średni wskaźnik atrakcyjności zagospodarowania turystycznego dla jeziora Białego wynosi 14,6 pkt. Położona nad nim miejscowość Okuninka zdecydowanie dominuje zarówno pod względem liczby obiektów bazy podstawowej (noclegowej, gastronomicznej), jak i towarzyszącej. Nad jeziorem rozwinęło się również budownictwo lotniskowe. Jednocześnie jest to jedno z najlepiej dostępnych jezior Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego. Leży bowiem przy drodze wojewódzkiej (812) łączącej Białą Podlaskę z Chełmem, która we Włodawie łączy się z drogą krajową (82) prowadzącą z Lublina.

Ryc. 4. Ocena zagospodarowania turystycznego i dostępności komunikacyjnej
Valuation of tourist infrastructure and transport accessibility

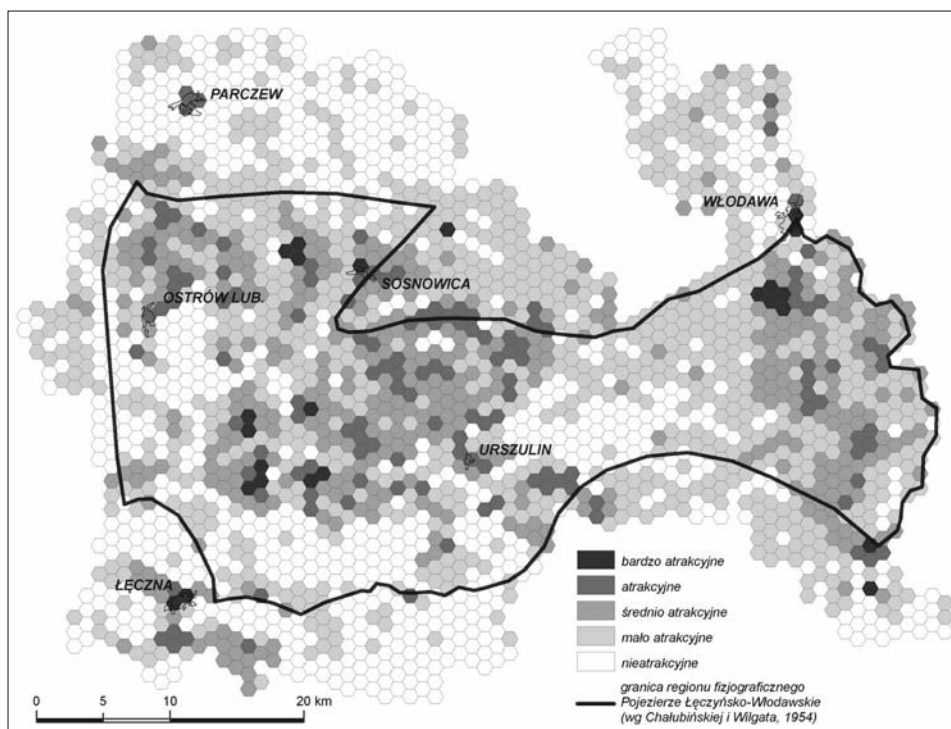
Koncentracja infrastruktury turystycznej zauważalna jest również nad jeziorami: Białskim, Krasne, Piaseczno, a także Rogoźno i Łukcze. Widoczne jest tam zgrupowanie znacznej liczby obiektów bazy noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej. Wszystkie te jeziora posiadają urządzone kąpieliska, z plażą i pomostami. W sąsiedztwie wymienionych wyżej jezior zlokalizowane są skupiska prywatnych działek lotniskowych.

Podwyższony stopień zagospodarowania turystycznego zaznaczył się także w rejonie Woli Uhruskiej. W tej części Pojezierza rozwija się agroturystyka, a kąpielisko urządzone jest na starorzeczu Bugu. Wola Uhruska to również miejscowość, do której dociera wiele szlaków turystycznych.

W świetle wyników badań zagospodarowania turystycznego Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego należy podkreślić jego bardzo nierównomierne rozmieszczenie oraz duży stopień koncentracji w najbliższym otoczeniu kilku jezior.

OCENA ZRÓŻNICOWANIA PRZESTRZENNEGO ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ

Atrakcyjność turystyczną określono przy wykorzystaniu wyników waloryzacji elementów przyrodniczych i kulturowych środowiska oraz infrastruktury turystycznej. Ogólny obraz atrakcyjności turystycznej otrzymano przez zsumowanie liczby punktów w polach podstawowych uzyskanych na poszczególnych etapach analizy. Wynikiem analiz jest waloryzacja końcowa przedstawiająca atrakcyjność turystyczną Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (ryc. 5).

Ryc. 5. Atrakcyjność turystyczna Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego
Tourist attractiveness of Łęczna-Włodawa Lake District

Na uwzględnione elementy atrakcyjności turystycznej badanego obszaru przyznano łącznie 15 517 punkty. Kompleksowy wskaźnik atrakcyjności w polach podstawowych wahał się od 1 do 39 punktów. Najwyższą liczebność (305 pól podstawowych – 13,4%) posiadały pola, w których suma zebranych punktów wyniosła 6.

Analiza wielkości liczbowych wskaźników atrakcyjności turystycznej Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego wskazuje, że na ich wielkość największy wpływ mają walory przyrodnicze. Suma punktów uzyskanych za walory przyrodnicze zdecydowanie przewyższa pozostałe. W przeciętnym wskaźniku atrakcyjności turystycznej Pojezierza, obliczonym na poziomie 6,8 pkt., na walory przyrodnicze przypada 6,1 pkt., zagospodarowanie i dostępność komunikacyjną – 0,5 pkt., a walory kulturowe – tylko 0,2 pkt.

Punkty uzyskane łącznie za poszczególne elementy atrakcyjności turystycznej zgrupowano w pięciu przedziałach analogicznie jak przy ocenie każdego z elementów atrakcyjności turystycznej. Stosując przedziały, wydzielono pięć klas atrakcyjności I–V (tab. 4). Przyjęto, że obszary, które zostały zaklasyfikowane do klasy V to obszary „bardzo atrakcyjne”, do klasy IV – „atrakcyjne”, do III – „średnio atrakcyjne” i II – „mało atrakcyjne”. Natomiast pola, w których suma punktów była najniższa, sklasyfikowano w klasie I – jako obszary „nieatrakcyjne”.

Uwzględniając wielkości wskaźnika atrakcyjności turystycznej i przyjętą klasyfikację (klasy I–V), stwierdzono, że z ogólnej liczby 15 517 punktów około 75% reprezentuje przedziały I i II – o najniższej atrakcyjności. Na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim największy obszar zajmują tereny sklasyfikowane jako „mało atrakcyjne”. W tym przedziale znalazło się 869 pól, co stanowi 38,1% powierzchni analizowanego obszaru. Nieco mniejszą powierzchnię obejmują obszary zaklasyfikowane jako „nieatrakcyjne” 852 pola – 37,3%. Na obszary sklasyfikowane jako średnio atrakcyjne, atrakcyjne i bardzo atrakcyjne przypada łącznie 24,6% powierzchni. W przedziale o najwyższym stopniu atrakcyjności znalazły się 24 pola podstawowe, co stanowi 1,1% wszystkich pól podstawowych. Średnia liczba punktów przypadająca na jedno pole podstawowe w poszczególnych klasach atrakcyjności wahała się od 3,7 dla obszarów w klasie I – nieatrakcyjnych do 25,1 w klasie V – bardzo atrakcyjnych.

W klasie V atrakcyjności turystycznej – obszary bardzo atrakcyjne – sklasyfikowano 24 pola podstawowe. Odnoszą się one do 12 obiektów, w tym siedmiu jezior (Bialskie, Białe, Krasne, Łukcze, Piaseczno, Rogoźno i Zagłębocze) i pięciu miejscowości (Hola, Łęczna, Sosnowica, Włodawa i Wola Uhruska).

Największa liczb pól sklasyfikowanych w najwyższej klasie atrakcyjności skupiona jest wokół jezior: pięć wokół Jeziora Białego, po trzy – wokół Jeziora

Tab. 4. Klasy atrakcyjności turystycznej Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego
 Tourist attractiveness grades of Łęczna-Włodawa Lake District

Klasy atrakcyjności	Przedziały punktowe	Liczba pól	w %	Suma punktów	Średnia	Walory przyrodnicze			Walory kulturowe			Zagospodarowanie turystyczne		
						suma punktów	w %	średnia	suma punktów	w %	średnia	suma punktów	w %	średnia
V	Bardzo atrakcyjne	24	1,1	602	25,1	221	36,7	9,2	133	22,1	5,5	248	41,2	10,3
IV	Atrakcyjne	135	5,9	1809	13,4	1367	75,6	10,1	145	8,0	1,1	297	16,4	2,2
III	Średnio atrakcyjne	403	17,6	3933	9,8	3664	93,1	9,1	66	1,7	0,2	203	5,1	0,5
II	Mало atrakcyjne	869	38,1	6048	7,0	5721	94,6	6,6	126	2,1	0,1	201	3,3	0,2
I	Nieatrakcyjne	852	37,3	3124	3,7	2970	95,1	3,5	58	1,8	0,07	96	3,1	0,1
	Razem	2283	100	15 517	6,8	13 944	89,9	6,1	528	3,4	0,2	1045	6,7	0,5

Źródło: opracowanie własne

Bialskiego oraz przy jeziorach Łukcze-Rogóźno. Łącznie nad wszystkimi jeziorami skupia się 16 pól, co stanowi 66,7% wszystkich pól sklasyfikowanych jako „bardzo atrakcyjne”. O tak dużej atrakcyjności tych obszarów zdecydowały głównie elementy zagospodarowania turystycznego. W każdym przypadku punkty uzyskane za ten element atrakcyjności turystycznej stanowiły ponad połowę punktów i stanowiły od 48,6% w przypadku jezior Łukcze-Rogóźno do 54,4% – jezioro Bialskie oraz 54,5% – jezioro Białe.

W przypadku obszarów nad jeziorami największe znaczenie spośród elementów zagospodarowania turystycznego miały: baza noclegowa (14,9–20,0%), baza gastronomiczna (10,2–20,0%) i baza towarzysząca (8,7–14,3%). Duży udział w atrakcyjności terenów jeziornych mają także walory przyrodnicze (szczególnie powierzchnie wodne). W zależności od jezior stanowiły one od 36,8% (jezioro Bialskie) do 50,0% (jezioro Zagłębocze). W przypadku niektórych jezior (Białe, Zagłębocze) duże znaczenie dla atrakcyjności mają również powierzchnie leśne.

Minimalny wpływ na wielkość wskaźnika atrakcyjności turystycznej na obszarach „bardzo atrakcyjnych”, związanych z jeziorami, miały walory kulturowe. Spośród nich największe znaczenie mają organizowane tam imprezy. Przykładem są jeziora Białe i Piaseczno, gdzie jedyne punkty, jakie przyznano w tym elemencie atrakcyjności, dotyczyły imprez kulturalnych i sportowych. Ponadto punkty przyznane za walory kulturowe dotyczyły zabytków znajdujących się we wsiach położonych w sąsiedztwie jezior – głównie kościołów oraz tradycyjnego budownictwa wiejskiego.

Drugą grupę obszarów „bardzo atrakcyjnych” turystycznie na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim stanowią dwa najważniejsze miasta: Łęczna i Włodawa, w których obszarze znalazły się po dwa pola podstawowe z największą liczbą punktów, oraz cztery wsie (Hola, Sosnowica, Uhrusk i Wola Uhruska) położone w południowo-wschodniej i północno-zachodniej części Pojezierza. W przypadku tych obszarów o ich atrakcyjności turystycznej najczęściej decydowały walory kulturowe. W Holi stanowiły one aż 75% ogólnej sumy punktów i obejmowały głównie zabytki architektury wraz z istniejącym tam skansenem i organizowanymi imprezami kulturalnymi. Duże znaczenie walory te odegrały również w Łęcznej i Włodawie, miastach o największym nagromadzeniu walorów kulturowych. Jeśli chodzi o walory przyrodnicze to ich rola w kształtowaniu atrakcyjności zawierała się w granicach 22,2–47,6%. Największą rolę odegrały one w Sosnowicy, w której oprócz istotnych walorów kulturowych znajdują się powierzchnie leśne oraz zbiorniki wodne (stawy, m.in. Hetman). Zagospodarowanie turystyczne na obszarach miejscowości uznanych za „bardzo atrakcyjne” w głównej mierze było uwarunkowane ich dostępnością komu-

nikacyjną oraz funkcjonowaniem obiektów bazy noclegowej i gastronomicznej. Tylko w przypadku Holi punkty przyznano wyłącznie za dostępność komunikacyjną. W Woli Uhruskiej natomiast pojawiły się dodatkowe punkty za elementy bazy towarzyszącej.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Atrakcyjność turystyczna Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego oceniana była w kontekście walorów turystycznych (przyrodniczych i kulturowych), zagospodarowania turystycznego oraz dostępności komunikacyjnej. Elementy te ujęte w skali liczbowej były podstawą obliczenia wskaźnika atrakcyjności turystycznej. Przeprowadzone badania wykazały, że na wielkość liczbową wskaźnika atrakcyjności turystycznej Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego największy wpływ miały walory przyrodnicze – 89,9%. Wielokrotnie mniejszym wpływem charakteryzowały się elementy zagospodarowania turystycznego – 6,7% oraz walory kulturowe – 3,4%.

Wielkości liczbowe wskaźnika atrakcyjności były podstawą wydzielenia na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim obszarów o różnym stopniu atrakcyjności turystycznej. Obszary sklasyfikowane jako „średnio atrakcyjne”, „atrakcyjne” i „bardzo atrakcyjne” zajmowały około 1/4 powierzchni, w tym na obszary „bardzo atrakcyjne” przypadało 1,1%. W wyniku przeprowadzonej waloryzacji wydzielono dwanaście obiektów „bardzo atrakcyjnych”, w tym siedem jezior (Bialskie, Białe, Krasne, Łukcze, Piaseczno, Rogózno i Zagłębcze) oraz pięć miejscowości (Hola, Łęczna, Sosnowica, Włodawa i Wola Uhruska). O poziomie atrakcyjności jezior zadecydowały głównie elementy zagospodarowania turystycznego i walory przyrodnicze. Wyznaczone obiekty jeziorne charakteryzuje możliwość łatwego korzystania z wód, jak również odpowiednie zagospodarowanie strefy penetracji przybrzeżnej. Są to zbiorniki o dużej powierzchni (powyżej 50 ha), należące do najgłębszych na omawianym obszarze, często położone w pobliżu kompleksów leśnych i o bardzo dobrej dostępności komunikacyjnej. Natomiast w przypadku pięciu miejscowości o stopniu atrakcyjności decydowały różne elementy. Dla Holi, Łęcznej i Włodawy były to w dominującej części walory kulturowe, dla Sosnowicy – głównie walory przyrodnicze, a dla Woli Uhruskiej – zagospodarowanie turystyczne.

Występujące na obszarze Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego walory turystyczne, zarówno przyrodnicze, jak i kulturowe, predysponują ten obszar do uprawiania wielu rodzajów turystyki. Ze względu na coraz większe zainteresowanie aktywnym wypoczynkiem (turystyka piesza, rowerowa, konna, kajakowa, żeglarska) rozwija się, przy wykorzystaniu środków unijnych, odpowiednia

infrastruktura. Powstały szlaki i ścieżki rowerowe oraz szlak konny i kajakowy. Na analizowanym obszarze zinwentaryzowano siedemnaście szlaków pieszych o łącznej długości ponad 450 km, osiem edukacyjnych ścieżek przyrodniczych, w tym pięć w Poleskim Parku Narodowym. Dla turystów przygotowano również trzynaście tras rowerowych o łącznej długości około 420 km.

Jednym z poważniejszych problemów dotyczących rozwoju turystyki na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim jest miejscowe nadmierne zagęszczenie obiektów infrastruktury turystycznej. Otoczenie jezior (m.in. jeziora Białe, Bialskie) jest przeciążone, co obniża jakość wypoczynku w ich sąsiedztwie, czyniąc je mniej atrakcyjnymi turystycznie.

LITERATURA

- Bartkowski T., 1986: Zastosowania geografii fizycznej. PWN, Warszawa.
- Bezowska G., 2003: Problemy oceny walorów przyrodniczych dla turystyki i rekreacji na obszarze Nizin Środkowopolskich. *Turystyka i Hotelarstwo*, 4, WSTiH, Łódź.
- Chałubińska A., Wilgat T., 1954: Podział fizjograficzny województwa lubelskiego, [w:] Przewodnik V Ogólnopolskiego Zjazdu Pol. Tow. Geogr., PTG, Lublin.
- Grzechnik L., Krukowski M., 2001: Wykorzystanie systemów komputerowych do opracowania map użytkowania ziemi. Materiały Ogólnopolskich Konferencji Kartograficznych, XXIII, Szczecin.
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2005: Produkt turystyczny. PWE, Warszawa.
- Karolczak M., 2002: Zróżnicowanie przestrzeni turystyczno-wypoczynkowej Roztocza. Praca doktorska (maszynopis). Katedra Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Łódź.
- Kondracki J., 1988: Geografia fizyczna Polski. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Kowalczyk A., 2000: Geografia turystyki. PWN, Warszawa.
- Krukowska R., 2007: Użytkowanie turystyczne jezior Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, [w:] W. Kurek, R. Faracik (red.), *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*. IGiGP UJ, Kraków.
- Kurek W. (red.), 2007: *Turystyka*. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Mileska M. I., 1963: Regiony turystyczne Polski. Stan obecny i potencjalne warunki rozwoju. *Prace Geograficzne*, IGiPZ PAN, 43.
- Mościbroda J., 1999: Mapy statystyczne jako nośnik informacji ilościowej. UMCS, Lublin.
- Radziejowski J., 1979: Problemy oceny środowiska geograficznego dla potrzeb turystyki. *Przeгляд Geograficzny*, 51, 4.
- Rejestr zabytków nieruchomych województwa lubelskiego, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków. <http://www.kobidz.pl/app/site.php5/getFile/8026>, wejście 19.01.2007.
- Sołowiej D., 1992, *Podstawy metodyki oceny środowiska przyrodniczego człowieka*, Wyd. UAM, Poznań.
- Warszyńska J., Jackowski A., 1978: *Podstawy geografii turystyki*. PWN, Warszawa.

- Wiluś R., 1997: Rozwój funkcji turystycznej w dolinie rzeki Warty na odcinku od Działoszyna do Uniejowa. Szlakami Nauki, 24, ŁTN, Łódź.
- Wyrzykowski J., 1986: Geograficzne uwarunkowania rozwoju urlopowej turystyki wypoczynkowej w Polsce. Acta Univ. Wratislav., 935, XLIV, Wrocław.
- Zagadnienia terminologii w geografii turystyki, 1976. Materiały międzynarodowego sympozjum, Kraków – Zakopane, 7–10 listopada 1974 r. Zeszyty Naukowe UJ, CDXXIX, Prace Geograficzne, 42, Prace Instytutu Geograficznego, 64, PWN, Warszawa.

SUMMARY

Lake districts, alongside coastal and mountain areas, belong to the most important areas for tourism. Natural bodies of water and their littoral zones are components of the natural environment that is commonly used for tourist purposes. The Łęczna-Włodawa Lake District is the only group of lakes in Poland located beyond the extent of the ice sheet in the last glacial period. The Łęczna-Włodawa Lake District is one of the most important tourist areas in Lublin region. In this article discussion will be based on tourist attractiveness – structural part of the elements describing tourist potential of the region – Łęczna-Włodawa Lake District. Natural assets, cultural assets and tourist infrastructure were taken into consideration. Evaluation of tourism attractiveness was carried out by using Geographical Information Systems (GIS) software – ArcView and ArcGIS.